

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

«الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَيْهِ اللَّوَائِسُ»

الكافي، جلد ۱، صفحه ۲۶

امام خامنه‌ای مدظله‌العالی:

درس خواندن و تهذیب اخلاق و هوشیاری سیاسی همراه با تلاش‌های انقلابی، وظائفی هستند که دختران و پسران این نسل باید آنها را هرگز فراموش نکنند. ۱۳۹۸/۹/۲۴

عنوان:

عراق

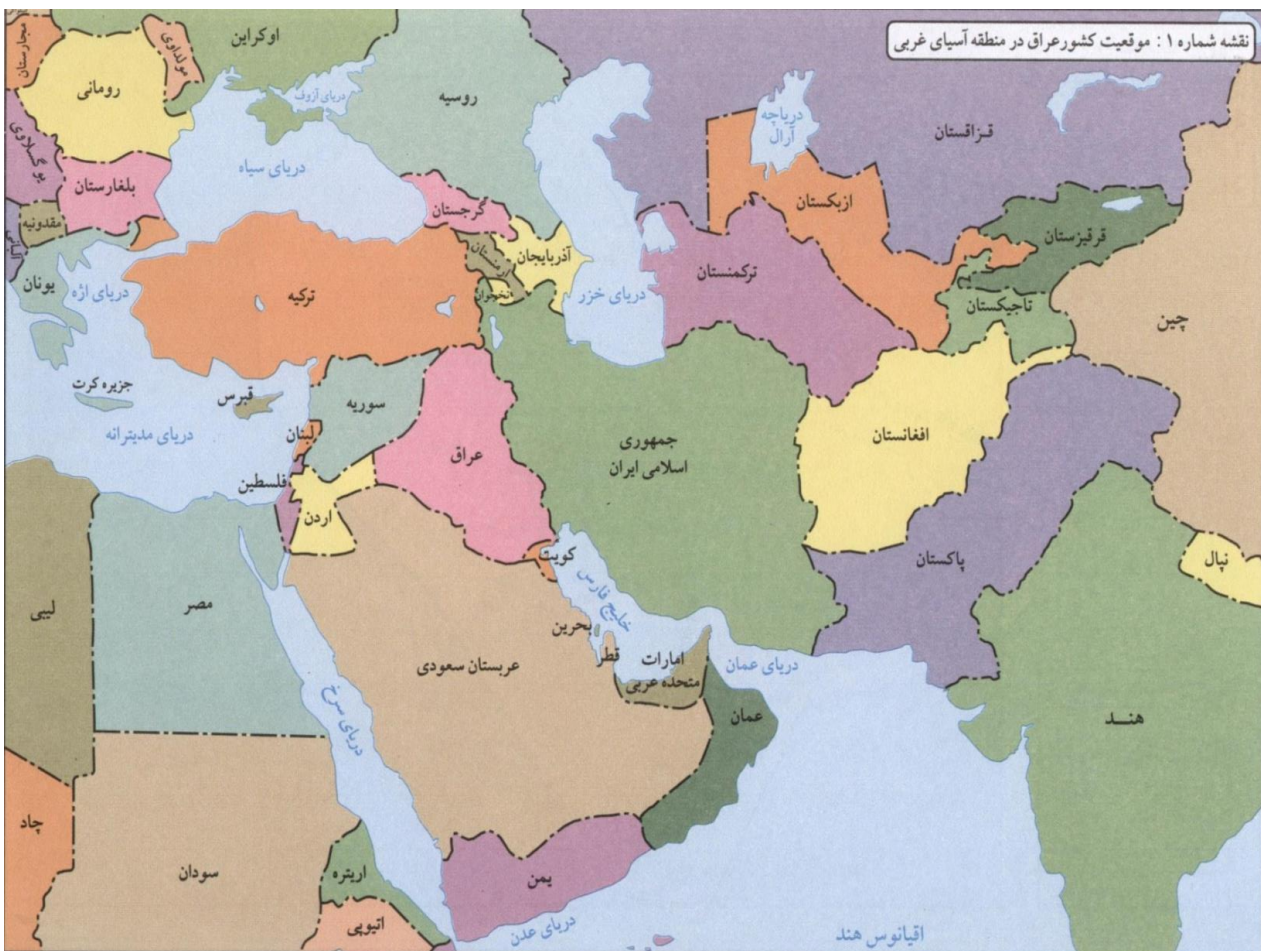
شناسنامه مطلب	
b-272-2	کد مطلب
بصیرتی / مباحث آموزشی / گام اول: اطلاعات سیاسی / مقدماتی	رده
عراق / کشورهای اسلامی / کشور	برچسب
	توضیحات

پایگاه تزکیه‌ای، علمی، بصیرتی و مهارتی نُمُو

nomov.ir

موقعیت جغرافیایی

کشور عراق در منطقه جنوب غربی قاره آسیا و در حاشیه حوزه ژئوپلیتیکی خلیج فارس قرار گرفته است. از نظر قلمرو فضایی آن سمت از آسیای جنوب غربی را شامل می‌شود که به هلال خ صیب^۱ معروف است. در واقع ق سمت عمده سرزمین عراق بخش اعظم هلال خصیب را در بر می‌گیرد که از فلسطین و مصر شروع می‌شود و به طرف جنوب شرقی منطقه بین‌النهرین را در می‌نوردد و در ملتقای رودخانه‌های اروندرود و دجله و فرات به خلیج فارس منتهی می‌شود. این کشور از شمال به جمهوری ترکیه، از شمال غربی به کشور سوریه، از غرب به اردن هاشمی، از جنوب غربی و جنوب به پادشاهی عربستان سعودی، از جنوب شرقی به خلیج فارس و کشور کویت و از جانب شرق نیز به کشور جمهوری اسلامی ایران محدود می‌شود.

^۱خ صیب به معنای پریرکت و پر نعمت است، که به سرزمین‌های حاصل‌خیز جنوب غربی آسیا که شامل کشورهای عراق، سوریه، لبنان، فلسطین و اردن است اطلاق می‌گردد.

موقعیت عمومی

سرزمین عراق از نظر موقعیت عمومی سرزمینی را شامل میشود که از طرف شمال به فلات آناتولی و از سوی شرق به فلات ایران و از طرف جنوب و جنوب غربی به صحرای شحزه جزیره عربستان و از غرب به صحرای شحامات محدود میگردد. در گذشته‌های دور با اسامی چون عرب، عراقان، عراقین سواد، سورستان بین النهرین، رافدین (سرزمین بین دو رود) و الجزیره در میان مردم جهان شناخته میشد. این کشور از تنوع جغرافیای قابل توجهی برخوردار است. شمال عراق کوهستانی، غرب آن بیابانی در مرکز و جنوب آن دشت حاصل خیز گسترده‌ای است که رودهای دجله و فرات آنرا آبیاری میکنند. بدین لحاظ کشور عراق کشوری جلگه‌ای و مسطح‌اندند. دو رود دجله و فرات از کشور ترکیه سرچشمه میگیرند که رود فرات پس از عزور از کشور سوریه از دشتهای غربی عراق به این کشور وارد میشود. این دو رودخانه در محلی بنام القرنه به یکدیگر پیوسته و رودخانه شط العرب را تشکیل

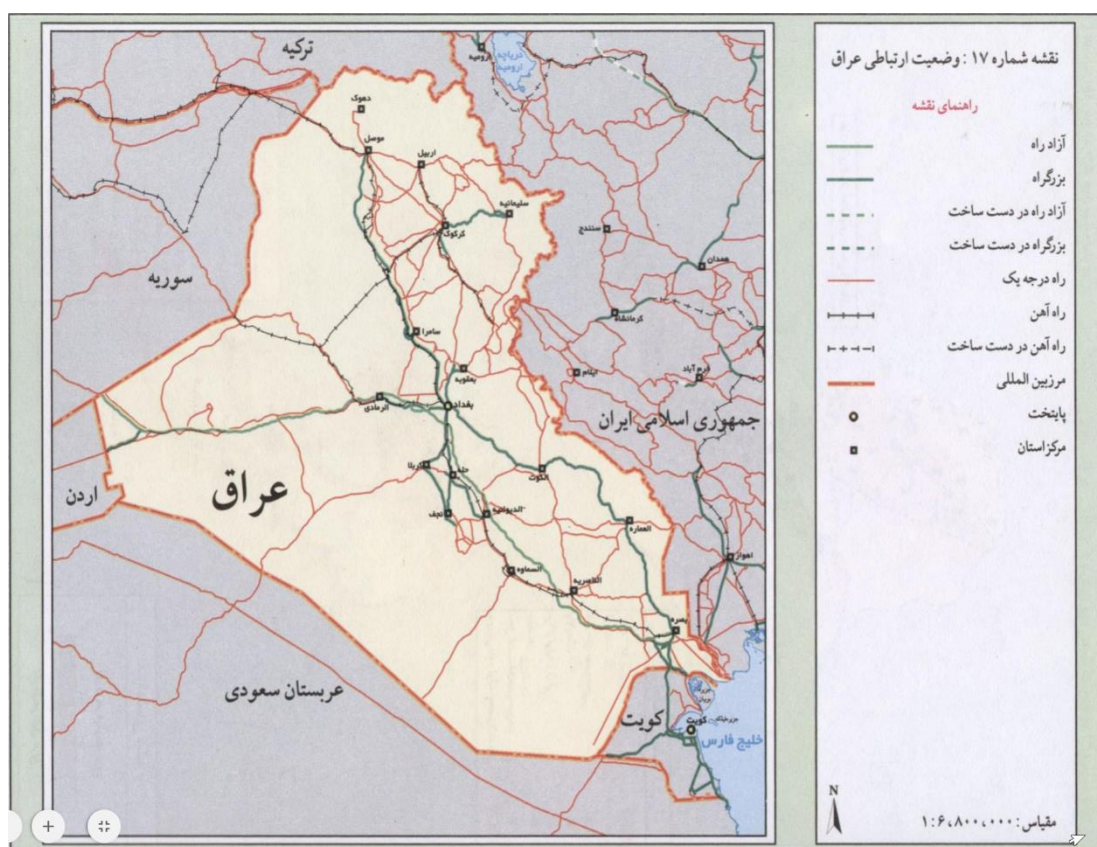
میدهند که مسافت این رودخانه تا خلیج فارس ۱۸۵ کیلومتر است. آب و هوای عراق به غیر از مناطق کوهستانی شمال آن گرم و خشک است. نفت گاز، گوگرد، فسفات، آهن، سنگ آهک از جمله منابع طبیعی اصلی عراق هستند. ذخیره نفتی این کشور بالغ بر ۱۵۰ میلیارد بشکه است که در جهان عرب پس از عربستان سعودی در رتبه دوم قرار دارد که حدود ۶۵ درصد از این منابع در منطقه جنوب عراق واقع است. و ذخایر گازی عراق حدود ۵/۲ درصد ذخایر گاز دنیاست

موقعیت ارتباطی عراق

وجود شبکه راه آهن، کانالها و رودخانه ای قابل کشتیرانی و نیز امکانات حمل و نقل هوایی گسترده یک کشور، قطعاً در دسترسی مؤثر حاکمیت مرکزی به نقاط مختلف کشور، اهمیت به سزایی دارد و میتواند موجبات دفع حملات مرزی و یا همگراییهای گروه های مختلف ساکن در آن کشور را پدید آورد. این شرایط همچنین زمینه دسترسی یک کشور به کشورهای همجوار را تسهیل نموده و ارتباط مناطق مختلف به یکدیگر و افزایش مراودات اقتصادی و بازرگانی را میتواند فراهم نماید. کشور عراق موقعیت گذرگاهی دارد و این میتواند مزیت هایی را برای این کشور داشته باشد. عراق شرقی ترین کشور عربی است که مرز خشکی طولانی با کشورهای غیر عرب در آسیا داشته و همواره خود را نگهبان دروازه شرقی جهان عرب معرفی میکند. این سرزمین از گذشته های دور، یکی از مسیرهای اتصال دهنده آسیا به اروپا و آفریقا بوده است، در کنار آن، موقعیت ارتباطی عراق شرایطی را برای این کشور ایجاد کرده است که به منظور ارتباط با دنیای خارج از هر مسیری که انتخاب کند به استثناء سواحل این کشور در خلیج فارس که آن هم بسیار

نامناسب است، نیاز به عبور از خاک یک یا چند کشور همسایه دارد. پس میتوان گفت که عراق در کنار یک سری مزایای ارتباطی به طور کلی موقعیت ارتباطی مناسبی نداشته و در تنگنای ارتباطی گرفتار شده است.

توسعه جاده ای در عراق ابتدا با ایجاد راههایی در کناره های دجله و فرات آغاز شد. اتوبان های موازی دو رودخانه از شمال تا کویت و عربستان سعودی در جنوب امتداد مییابد. همچنین شاهراهایی در صحرای غربی کشور تا اردن و در طول رودخانه ها تا سوریه، از طریق موصل تا ترکیه و در شمال با ایران امتداد مییابد. بنابراین این وضعیت امکان حمل و نقل و ترابری از شمال به جنوب عراق را با سهولت در زمانی اندک ممکن میسازد. در مجموع سیستم حمل و نقل در کشور عراق کارآمدی لازم را داراست هر چند به خاطر وجود پلهای فراوان بر روی رودخانه ها در مواقع جنگ

آسیب پذیر است، لکن به لحاظ تراکم جمعیت در حاشیه شرقی و حاشیه رودخانه های دجله و فرات، ارتباط عراق از شمالی ترین نقطه تا جنوبی ترین نقطه به سهولت انجام میگیرد. عراق از طرف جنوب شرقی از طریق خلیج فارس با آبهای آزاد ارتباط دارد ولی تنها کشور حاشیه خلیج فارس است که کمترین ساحل را با آبهای آزاد دارد. همین مسئله یکی از مشکلات عراق از حیث اقتصادی، ارتباطی، نظامی و استراتژیک میباشد؛ به گونهای که بر رفتارهای سیاسی - نظامی دولت عراق اثر گذاشته است.

ساحل عراق در خلیج فارس از دهانه فاو در دهانه اروندرود شروع شده و تا بندرام القصر در منتهی الیه خور عبدالله و مرز کویت به طول ۵۸ کیلومتر ادامه دارد و کوتاهی سواحل و نامناسب بودن آن از لحاظ کاربردی، بزرگترین تنگنای

جغرافیایی این کشور محسوب میشود. و صرفاً از طریق کشورهای همسایه امکان دسترسی به آبهای آزاد را دارد. بر این اساس عراق از موقعیت مناسب دریایی برخوردار نیست و به دلیل نامناسب بودن سواحلش عملاً کشوری محصور در خشکی به محسوب میشود. عراق به منظور رهایی از این تنگنای ژئواستراتژیکی نیاز به خاک همسایگان به ویژه ایران و کویت دارد.

مرزهای عراق

کل مرزهای عراق ۳۸۵۹ کیلومتر میباشد که از این میان ۱۶۰۹ کیلومتر با ایران، ۱۸۱ کیلومتر با اردن، ۲۴۰ کیلومتر با کویت، ۸۱۴ کیلومتر با عربستان سعودی، ۶۰۵ کیلومتر با کشور سوریه و ۳۵۲ کیلومتر با کشور ترکیه مرز مشترک دارد،

طول نوار ساحلی این کشور در خلیج فارس که تنها مسیر دسترسی به آبهای آزاد است حدود ۵۸ کیلومتر میباشد مرزهای کشور عراق با کشورهای ایران، ترکیه و تا حدودی سوریه مرزهای کوهستانی و صعب العبور میباشد که مرزهای طبیعی یا مرزهای تطبیقی (با عوارض طبیعی) محسوب می شوند ولی مرز مشترک عراق با کویت، عربستان، اردن و قسمت هایی از سوریه، بیعارضه یا کم عارضه است، و به علت فقدان عوارض طبیعی مشخ برای تعیین خطوط مرزی، از خطوط نصف النهار، مدارها یا خطوط مستقیم (مرزهای هندسی) استفاده شده است. در عین حال باید اشاره کرد تمامی خطوط مرزی عراق با کشورهای پیرامون از نظر عدم انطباق با عوارض فرهنگی، قومی، اجتماعی و نژادی مرزهای تحمیلی محسوب می شود، که از سوی استعمارگران و پس از فروپاشی دولت عثمانی تعیین شده است، این ویژگی میتواند مهمترین عامل زمینه ساز تنش های مرزی به حساب آید

ادعاهای ارضی و اختلافات مرزی

کشور عراق با ۶ کشور در پیرامون خود هم مرز است که با اغلب آنها دارای اختلافات ارضی و مرزی میباشد. این کشور با اینکه نسبت به کشور ایران هم سایگان کمتری دارد اما با انبوهی از ادعاهای ارضی و اختلافات مرزی با کشورهای پیرامون خود، ایران، کویت، ترکیه، عربستان و سوریه، مواجه است که اکثر این اختلافات و ادعاها پایدار، منازعه خیز و حاد میباشد.

وسعت

وسعت کل کشور عراق ۴۳۸۳۱۷ کیلومتر مربع بوده که ۴۳۲۱۶۲ کیلومتر مربع آن خشکی و ۴۹۱۰ کیلومتر مربع نیز آبی شامل دریاچه ها، باطالق ها و سایر پهنه های آبی میباشد.

کشور عراق به لحاظ وسعت و پهناوری رتبه پنجاه و هشتم را در میان کشورهای جهان حائز است. این کشور در میان همسایگان پیرامونی خود از نظر وسعت بعد از کشورهای عربستان سعودی، ایران و ترکیه در جایگاه چهارم قرار می‌گیرد، به

ردیف	کشورهای پیرامون عراق	مساحت (کیلومتر مربع)	نسبت به مساحت کل (درصد)	رتبه
۱	عربستان سعودی	۲۲۴۰۰۰۰	۴۱/۴۷	۱
۲	ایران	۱۶۴۸۱۹۵	۳۰/۵۷	۲
۳	ترکیه	۷۷۹۴۵۲	۱۴/۴۳	۳
۴	عراق	۴۳۸۳۱۷	۸/۱۱	۴
۵	سوریه	۱۸۵۱۸۰	۳/۴۳	۵
۶	اردن	۸۹۳۲۶	۱/۶۵	۶
۷	کویت	۱۷۸۱۸	۰/۳۳	۷
کل		۵۳۹۸۲۸۸	۱۰۰	

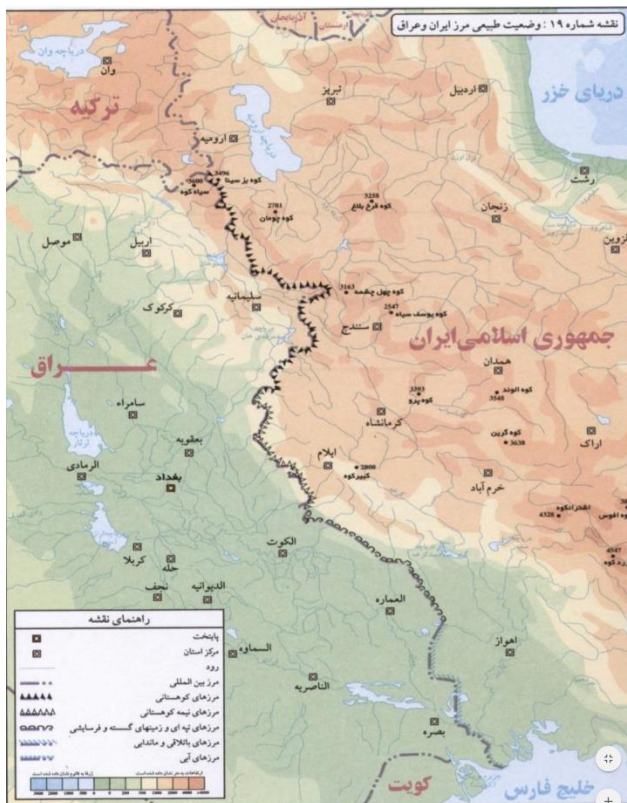
طوری‌که وسعت عراق تقریباً یک پنجم عربستان سعودی، کمی بیش از یک چهارم ایران و یک دوم کشور ترکیه است.

خصوصیات مرز مشترک ایران و عراق

مرز میان ایران و عراق ۱۶۰۹ کیلومتر طول دارد. این خط مرزی در سمت جنوب در بندر فاو از دهانه اروندرود شروع و تا خط الرأس کوه دالامپر بزرگ (محل میله مرزی سه گانه ایران - عراق - ترکیه) ادامه می‌یابد.

شکل

شکل پس از وسعت یکی از مهمترین شاخه‌های تعیین کننده موقعیت یک کشور است. شکل هندسی کشورها در مسائلی نظیر ارتباطات، وحدت و یکپارچگی کشور، ملاحظات دفاعی و به طور کلی قدرت و امنیت ملی واجد

اهمیت است. شکل جغرافیایی و قالب هندسی سرزمین در کنار سایر عوامل جغرافیایی در ارزیابی قدرت ملی شاخص مهمی تلقی می‌شود، چنانچه شکل جغرافیایی و هندسی کشوری صورت هندسی منظم داشته باشد از موقعیت تدافعی مناسبی برخوردار خواهد بود زیرا وجود مرکز مشخص با دسترسی آسان و پیوند طبیعی و فضایی مناسب، تسهیلات قابل ملاحظه‌ای را از لحاظ ارتباط فراهم می‌آورد. کشورها را از نظر شکل و قالب هندسی به

۵ گروه کلی یعنی کشورهای فشرده، کشورهای طویل، کشورهای دناله دار، کشورهای منقسم و کشورهای محیطی تقسیم مینمایند.

شکل کشور عراق تقریباً شبیه مثلث متساوی الاضلاعی است که رأس آن متوجه اردن و قاعده بزرگ آن مرز مشترک ایران و عراق است، با این شرایط کشور عراق نیز از نظر هندسی تا حدودی جز کشورهای فشرده محسوب میشود.

تقسیمات کشوری

کشور عراق از نظر تقسیمات کشوری و سطح بندی اداری به ۱۸ واحد سیاسی و اداری تقسیم میگردد. از لحاظ وسعت و جمعیت، بعضی از این استان ها تفاوت چشمگیری با هم دارند. به طور کلی از نظر الگوی فضایی استانهای غربی وسعت و استانهای مرکزی پرجمعیت میباشند، پایتخت عراق شهر بغداد است. و شهرهای بصره، موصل نیز از شهرهای مهم عراق به شمار میروند

جمعیت

جمعیت عراق در سال ۱۹۳۲ میلادی و همزمان با استقلال و ایجاد این کشور، حدود ۵/۳ میلیون نفر تخمین زده شده است. از اواخر دهه ۴۰ میلادی جمعیت عراق به طور پیوسته روندی افزایشی داشته است. این نرخ رشد بالا، علیرغم تلفات جمعیتی ناشی از جنگها و مهاجرتهاى متعدد طی دهه های اخیر بوده است. در آمارهای جمعیتی مراکز مختلف وسایت های مرتبط، جمعیت عراق در سحال ۲۰۱۸ بیش از ۳۹ / ۰۰۰ / ۰۰۰ نفر اعلام شده است. ۵۰ / ۲ درصد را مردان و ۴۹ / ۸ درصد را زنان دربر می گیرند. و نرخ متوسط رشد سالانه جمعیت ۷ / ۲ درصد است. ترکیب جمعیتی کشور عراق نشان دهنده جوانی جمعیت در این کشور است؛ بیش از نیمی از جمعیت این کشور زیر ۲۰ سال هستند. میانگین سنی مردان و زنان ۱۹.۴ برآورد شده است. نرخ امید به زندگی در این کشور بیش از ۷۰ سال است. (باید توجه شود که آمارهای اعلام شده تقریبی است و وجود اختلاف اندک در آنها اجتناب ناپذیر است)

در اینجا لازم است اشاره شود که جنگ ها و اقدامات تروریست در عراق، تبعات جمعیتی برای آن کشور داشته است. که برجا گذاردن صدها هزار کشته و مجروح و نیز مهاجرت چند میلیون از مردم از شهرها و مناطق جنگی و خطرناک به سایر نقاط و یا خارج کشور از جمله آنان است که مشکلات و معضلات جمعیتی ایجاد کرده است. بر اساس آمارهای موجود حدود ۷۰٪ از جمعیت عراق شهرنشین و بقیه در روستاها و اندکی هم کوچ نشین هستند. شهر بغداد پایتخت عراق با ۹ میلیون جمعیت، پرجمعیت ترین شهر در عراق اسحت و دو شهر موصل به عنوان مرکز تجاری و بصره به عنوان شهر بندری جمعیت میلیونی دارند. شهرهای اربیل، کرکوک، سلیمانیه، نجف و کربلا از شهرهای پرجمعیت محسوب میشوند.

از نظر پراکندگی جمعیت، با توجه به اینکه عمده سرزمین عراق را بیابانها و کوهستانها در بر میگیرد، جمعیت عراق و نیز شهرها و روستاهای آن در حاشیه دو رودخانه دجله و فرات پراکنده شده اند. در منطقه ای که به آن بین النهرین میگویند.

با این همه هنوز هم جمعیت عراق دارای ساختار عشیره ای - قبیله ای است. هویت های متمایز قبیله ای یکی از ویژگی های اساسی و تعیین کننده جامعه عراق و مسائل آن است که به رغم روند نوسازی طی چند دهه اخیر پابرجا بوده و تا حدّ زیادی زنده مانده است.

مطابق برخی برآوردها در عراق حدود ۱۵۰ قبیله عمده وجود دارد که شمار طوایف تابع آنها به حدود ۲۰۰۰ طایفه میرسد. ۲۰ تا ۳۵ قبیله بسیار بزرگ نقش کم و بیش قابل توجهی در سیاست مرکزی و محلی عراق بازی میکنند. بیشتر جمعیت عراق به نحوی خود را با قبائل مربوط میدانند و نوعی وفاداری و تعهد مستقیم نسبت به رهبران قبایل دارند.

نظام سیاسی عراق

در حال حاضر در حدود ۶۰ حزب سیاسی قانونی و غیر قانونی در عراق فعال هستند که در حدود ۳۰ حزب در مجلس عراق دارای نماینده هستند

ساختار حکومت عراق متشکل از یک مجلس نیابتی مقننه که مجریه و قضائیه را انتخاب میکند و یک دولت فدرالی همراه با استانهای خودمختار تشکیل شده است. بعد از سقوط حکومت دیکتاتوری صدام حسین و تشکیل جمهوری عراق در سال ۲۰۰۳، نخستین قانون اساسی دموکراتیک این کشور در ۱۵ اکتبر ۲۰۰۵ به تصویب رسید. در این نوع از قدرت‌مداری که در زمره نظام‌های مردم‌سالار پارلمانی دسته‌بندی می‌شود، نخست‌وزیر قدرتمندترین در میان ارکان سه گانه است. مردم با آراء مستقیم نمایندگان مجلس را تعیین می‌کنند و مجلس موظف است رئیس‌جمهور و نخست‌وزیر را انتخاب و تایید صلاحیت کند.

این نوع حکومت از نوع پارلمانی است که در آن قوه مجریه در اختیار نخست‌وزیر عراق بوده که توسط نمایندگان ائتلاف اکثریت مجلس نمایندگان عراق برای یک دوره ۴ ساله انتخاب می‌شود. شورای نخست‌وزیر متشکل از نخست‌وزیر، دو جانشین و ۳۷ وزیر کابینه است. برای تشکیل دولت، نخست‌وزیر و کابینه‌اش می‌بایست بتواند رای

حداقل دو سوم نمایندگان مجلس را کسب بکند. نخست وزیر عراق فرمانده کل نیروهای مسلح است. عمر هر دولت در عراق ۴ سال می‌باشد.

رئیس جمهور

رئیس جمهور عراق نیز توسط دو سوم مجلس عراق تعیین می‌شود. از وظایف رئیس جمهور تنفیذ نخست وزیر بعد از انتخاب مجلس، تصویب معاهده‌ها و قوانینی که توسط مجلس نمایندگان تصویب شده و یا برگشت آنها به مجلس جهت تجدیدنظر؛ و همچنین امور قضایی شامل عفو و تخفیف مجازات‌های مجرمان جزایی که توسط نخست‌وزیر پیشنهاد می‌شود. نهاد ریاست جمهوری عراق متشکل از رئیس‌جمهور و دو معاون وی است.

قوه مقننه

مجلس نمایندگان عراق یا مجلس نواب عراق، نقش قوه مقننه این کشور را ایفا می‌کند. از زمان سرنگونی حکومت صدام حسین در سال ۲۰۰۳ تاکنون، سه مجلس عراق تشکیل شده است. نخستین مجلس در سال ۲۰۰۶ و دومین مجلس در سال ۲۰۱۰ تأسیس شد. سومین مجلس در سال ۲۰۱۴ تشکیل شد. در نخستین مجلس تعداد صندلی‌های اختصاص یافته ۲۷۵ عدد بود که در مجلس دوم این تعداد به ۳۲۵ عدد افزایش یافت. نمایندگان مجلس عراق در یک روند دموکراتیک از طریق آراء مستقیم مردم عراق برای ۴ سال تعیین می‌شوند. بر اساس جمعیت عراق تقریباً ۶۵-۷۰ درصد شیعیان و ۲۰ درصد اکراد و ۱۰ درصد تسنن و ۵ درصد سایر می‌باشند. حداقل یک چهارم کل نمایندگان مجلس عراق می‌بایست از میان خانم‌ها انتخاب شده باشند. از وظایف مجلس عراق می‌توان به وضع قوانین، انتخاب رئیس‌جمهور، همچنین انتخاب و نظارت بر عملکرد دولت نخست وزیر می‌باشد.

قوه قضائیه

قوه قضائیه عراق نهادی مستقل است و تحت هیچ سازمانی فعالیت نمی‌کند؛ اما رئیس‌جمهور در عفو یا تخفیف جرایم صاحب‌نظر است. زیربخش‌های آن عبارتند از: شورای عالی قضاوت، دادگاه عالی فدرال، اداره پیگرد قضایی، دادگاه فرجام‌خواهی، کمیسیون جرائم غیر عمد و سایر دادگاه‌های فدرال تشکیل شده است. شورای عالی قضاوت مسئول نظارت بر عملکرد سایر بخش‌های قضایی کشور است. فقط دادگاه عالی فدرال حق مداخله در منازعات داخلی ارکان حاکمیت عراق را دارد.

احزاب سیاسی عراق

در حال حاضر در حدود ۶۰ حزب سیاسی قانونی و غیر قانونی در عراق فعال هستند که در حدود ۳۰ حزب در مجلس عراق دارای نماینده هستند و از سرشناس‌ترین احزاب سیاسی عراق در قومیت اکراد سه حزب: بارزانی، طالبانی، اسلامگراها. تسنن دو حزب: نجیفی، مطلق. شیعیان با چهار حزب بزرگ: مالکی، صدر، حکیم، علاوی؛ به حساب می‌آیند.

ساختار حکومت

با اشغال عراق توسط نیروهای آمریکا در سال، رژیم بعث این کشور فروپاشید و به تدریج با برگزاری دو انتخابات پارلمانی و یک انتخابات همه پرسی قانون اساسی، نظام سیاسی جدید عراق شکل گرفت. براساس قانون اساسی دایمی جدید عراق، این کشور دارای نظام جمهوری دموکراتیک فدرال است و نظام حکومتی آن پارلمانی است.

اعضای پارلمان به واسطه انتخابات به صورت مستقیم از سوی مردم تعیین می‌شوند و پارلمان نیز شورای ریاست جمهوری، متشکل از رئیس جمهور و دو معاونش را انتخاب می‌کند. رئیس جمهور نیز نخست وزیر را مسئول تشکیل کابینه می‌کند. به دلیل تنوع قومی و مذهبی و مشارکت نمایندگان تمام گروه‌ها در پارلمان، پست‌های سیاسی حکومت و هیات دولت بین احزاب و گروه‌های مختلف طبق میزان نمایندگان آنها تقسیم می‌شود. در حال حاضر نخست وزیر شیعه، رئیس جمهور کرد و رئیس مجلس در عراق سنی مذهب است.

دولت عراق فدرال و متشکل از یک دولت مرکزی در بغداد و ایالات‌ها و واحدهای فدرال خواهد بود، اما اکنون تنها یک دولت فدرال کردی در شمال عراق حاکمیت دارد. وظایف و حاکمیت دولت بین دولت مرکزی و واحدهای فدرال تقسیم می‌شود و تشکیل واحدهای فدرال براساس نظرات اعمالی مردم استان‌ها و از طریق انتخابات صورت خواهد گرفت.

قوای حکومتی شامل قوه قضائیه، قوه مجریه و قوه مقننه می‌باشد و در حال حاضر از نماینده پارلمان حدود کرسی در اختیار شیعیان است و ائتلاف عراق یکپارچه که عمدتاً متشکل از احزاب و گروه‌های اسلامی شیعی چون حزب الدعوه، مجلس اعلی و گروه صدر است، بر پارلمان عراق مسلط می‌باشند.

ساختار و شرایط اقتصادی

ساختار اقتصادی عراق همانند تمامی کشورهای حاشیه خلیج فارس براساس تولید و فروش نفت قرار دارد. عراق سومین کشور دارنده نفت در دنیا است و هزینه تولید نفت در آن کشور، کمترین حد هزینه‌های تولید نفت در دنیاست. در سال، درآمدهای حاصل از صادرات نفت خام درصد تولید ناخالص داخلی و درصد درآمدهای دولت را تشکیل داد.

در این سال به دلیل جنگ و ضربات ناشی از اشغال این کشور و همچنین تبعات تحریم‌های بین‌المللی و جنگ‌های زمان رژیم بعث، عراق جایگاه پانزدهمین تولیدکننده نفت دنیا را به خود اختصاص داد.

براساس گزارش ناظران ویژه بازسازی عراق، بخش نفت عراق با چالش‌های فنی در تولید، حمل و نقل و ذخیره‌سازی نفت خام و فرآورده‌های نفتی روبه‌رو است. این بخش همچنین با مشکلاتی از قبیل مدیریت قیمت و واردات، مبارزه با قاچاق و فساد مالی، بهبود بخشیدن تخصیص بودجه و اجرای آن و حفظ عملیات‌های نفتی روبه‌رو است. تولید نفت در عراق هنوز به سطح قبل از حمله آمریکا نرسیده است.

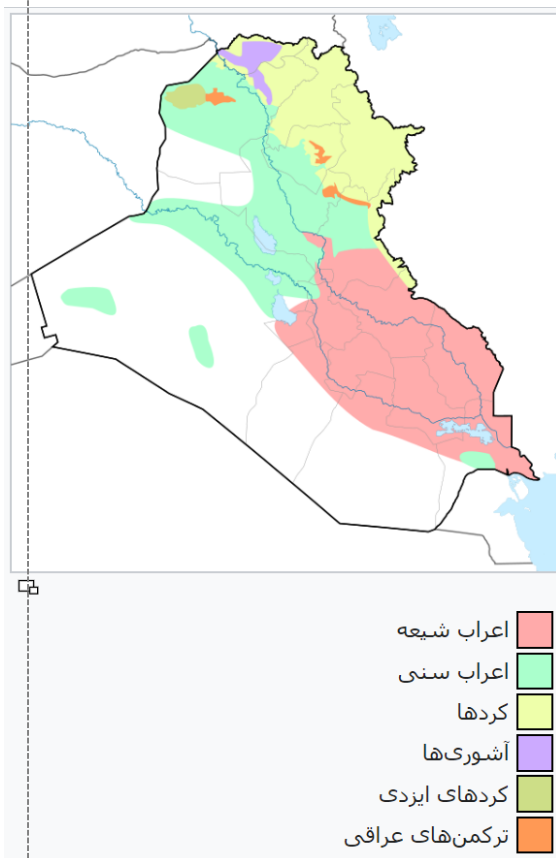
اقتصاد عراق با پشت سرگذاشتن بیش از یک دهه تحریم‌های اقتصادی و جنگ از دهه، به شدت تضعیف شده است و به سرمایه‌گذاری و نوسازی نیاز دارد. براساس گزارش‌ها، بازسازی طولانی‌مدت و اساسی عراق بیش از ۸۸ میلیارد دلار هزینه در برخواهد داشت که حداقل یک سوم این مبلغ به بخش نفت، گاز و برق اختصاص می‌یابد.

در شرایط کنونی مردم عراق در وضعیت بسیار نامناسب اقتصادی به سر می‌برند و دولت عراق قادر به تامین نیازهای اساسی و ایجاد اشتغال برای آنها نیست. شرایط جنگی و منازعات فرقه‌ای به آوارگی بیش از چهار میلیون عراقی انجامیده و این امر وضعیت اقتصادی را بحرانی‌تر کرده است.

ساختار اجتماعی فرهنگی

کشور عراق از نظر ساختار اجتماعی فرهنگی به سه حوزه کاملاً متفاوت قابل تقسیم است. در حوزه مرکزی عراق اعراب سنی، در شمال کردها و در جنوب شیعیان سکونت دارند و هر کدام از این گروه‌ها دارای شاخصه‌های فرهنگی و اجتماعی خاص خود هستند. البته در کنار این سه گروه اصلی، هویت‌های فرهنگی اجتماعی کوچک تری نظیر ترکمن‌ها، آشوری‌ها و یزیدی‌ها نیز وجود دارند که دارای فرهنگ و عقاید متمایزی می‌باشند.

کردها عموماً در مناطق بلند شمالی، دره‌های مجاور آن و در چهار استان سلیمانیه، اربیل، دهوک و کرکوک (تمیم) زندگی می‌کنند. به غیر از این مناطق که اکثریت قریب به اتفاق کرد هستند، کردها در مناطق مجاور نیز پراکنده‌اند و جمعیت انبوهی از آنان تا حدود خانقین هم پخش شده‌اند. اصولاً پیوند و همبستگی کردها، قبیله‌ای است.

قبایلی چون هرکی، سورچی و زیباری توانسته‌اند هنوز پیوستگی بدوی سنتی خود را حفظ کنند.

اکثر کردها سنی مذهب هستند و تنها بخشی از آنها تحت عنوان کردهای فیلی، که در اطراف خانقین سکونت دارند، شیعه مذهب هستند. کردها از ابتدای تشکیل عراق در جهت خودمختاری با دولت مرکزی این کشور مبارزه کرده‌اند و این مسئله باعث تشدید گرایشات قومی در آنها شده است؛ در مجموع، عنصر قومیت نسبت به مذهب در هویت کردها پررنگ تر است؛ کردهای عراق که از نظر قومی به ایرانی‌ها نزدیک هستند، بر فرهنگ، زبان و قومیت کردی خود بسیار تاکید دارند و همواره سعی کرده‌اند تا خود را از اکثریت اعراب عراق متمایز سازند.

بعد از فروپاشی رژیم بعث در سال ، کردها با تشکیل ایالات فدرال نیمه خودمختار در شمال عراق، از نظر اجتماعی دارای آزادی و خودمختاری زیادی شده‌اند؛ تا آنجا که در این دوره زبان کردی در کنار زبان عربی به عنوان زبان رسمی عراق در قانون اساسی به رسمیت شناخته شده است.

گروه های نظامی عراق

- ارتش رسمی عراق؛ نیروهای مسلح عراق یا ارتش عراق (عربی: القوات المسلحة العراقية)

از سه واحد نیروی زمینی، نیروی هوایی و نیروی دریایی تشکیل می‌شود. ارتش عراق در دهه ۱۹۲۰ در دوران قیمومیت بریتانیا بر عراق تأسیس شد

- حشد الشعبی

به فرمان مرجعیت معظم عراق آیت الله سیستانی که برای مقابله با داعش دستور جهاد دادند گروه مردمی حشدالشعبی تأسیس شد فرمانده آن شهید والا مقام ابومهدی المهندس بود و ابو فدک جانشین او شد

- کتائب حزب الله (حزب الله عراق)

کتائب حزب الله عراق یک گروه شیعه است که اعضای آن از پیروان امام خمینی و شهید آیت الله محمد باقر صدر هستند. کتائب حزب الله در سال ۲۰۰۳ توسط نیروی قدس سپاه پاسداران در عراق سازماندهی شد. این گروه هم اکنون زیر نظر حشد الشعبی به فعالیت می‌پردازد

• عصاب اهل الحق (شبکه خزعلی)

این گروه دو دهه پیش، در زمان حضور «صدام حسین» دیکتاتور معدوم عراق و پس از آغاز فعالیت های آیت‌الله شهید «سید محمد محمدصادق الصدر» در عراق تشکیل شد. البته آن زمان نام این گروه «عصاب اهل الحق» نبود و

تمرکز آن بر روی نماز جمعه‌ها قرار داشت. حاج آقای طباطبایی از اولین مسئولان این گروه به شمار می‌آیند که تنظیم برنامه‌های آن نماز جمعه‌ها را در زمان خفقان بعثی‌ها بر عهده داشت.

پس از شهادت آیت‌الله سید محمد محمدصادق الصدر فعالیت نظامی عصاب اهل الحق در منطقه جنوب عراق برای حمله به جنایتکاران حزب بعث آغاز شد. همچنین پس از سقوط صدام و ورود نیروهای آمریکایی، چندین گروه مقاومت علیه این نیروها فعالیت می‌کردند که از بارزترین این گروه‌ها، گروه عصاب اهل الحق بود و هدف اصلی آن‌ها بیرون راندن نیروهای آمریکایی و انگلیسی از عراق است در حال حاضر این گروه به رهبری حجت‌الاسلام والمسلمین شیخ «قیس خزعلی» زیر نظر حشدالشعبی فعالیت می‌کند

وضعیت قومی – نژادی و مذهبی

در تقسیم بندی عراق به لحاظ قومی و نژادی، بر روی تقسیم بندی زیر توافق بیشتری وجود دارد: ۷۵ - ۸۰ درصد عرب (بزرگترین گروه قومی)، ۱۵ - ۲۰ درصد کرد (دومین گروه بزرگ قومی) و بقیه که حدود ۵ درصد جمعیت را شامل می‌شوند شامل ترکمن‌ها، آشوری‌ها، یهودی‌ها، یزیدی‌ها و صابهی‌ها هستند. عربها از نژاد سامی، کردها از نژاد آریایی و ترکمن‌ها از نژاد ترک آسیای مرکزی هستند در منابع گوناگون، نسبت مسلمانان به کل جمعیت عراق ۹۷ درصد است و ۳ درصد بقیه نیز شامل مسیحیان و پیروان دیگر ادیان از جمله یهودیان، یزیدیها، و صابهبین می‌شود. حدود ۷۰ درصد از مسلمانان را شیعیان و کمتر از ۳۰ درصد را سنی‌ها تشکیل می‌دهند.

عربهای شیعه: عراق اگر چه گهواره تشیع و در برگیرنده فضاهاى مقدس زیارتی شیعیان است، ولی شیعه علیرغم وزن جمعیتی خود همواره به لحاظ سیاسی در اقلیت بوده است. به جز دوران حاکمیت آل بویه در قرن چهارم، شیعیان عراق همواره تحت سلطه قدرت‌های سیاسی و سنی حاکم بر بغداد می‌زیسته‌اند. شیعیان علیرغم وزن جمعیتی خود در همه دوران حکومتی عثمانی، هاشمی، انگلیسی‌ها، ملی‌گراها، کمونیست‌ها و بعثی‌ها به فراموشی سپرده شده بود. با این حال شیعیان امروزه بزرگترین گروه مذهبی عراق هستند که اکثریت کل جمعیت عراق را تشکیل می‌دهند. میزان جمعیت شیعیان را حدود ۷۰ درصد جمعیت کل کشور تخمین زد. براساس برخی پیش‌بینی‌ها نرخ رشد

جمعیت شیعیان در دو دهه آینده تا سال ۲۰۳۰ از ایران بیشتر میشود. از نظر پراکندگی جمعیت، شیعیان عراق عمدتاً از جنوب کشور گرفته تا مرکز، یعنی در پرجمعیت‌ترین بخش کشور زندگی میکنند

عربهای سنی: عربهای سنی به رغم در اقلیت بودن، بر حیات سیاسی و اجتماعی عراق از گذشته‌های دور و با حمایت دولت عثمانی، استیلا یافته‌اند. این مطلب زمانی جلب توجه و تعمق بیشتر خواهد بود که با توجه به آمارهای مختلف، میزان جمعیت عرب‌های سنی عراق بین ۱۵ تا ۲۰ درصد کل جمعیت این کشور است. از نظر جغرافیایی، آنان در بخش شمالی، شمال غربی، غرب و مرکز کشور تمرکز یافته‌اند و گروه‌های قبیل‌های عرب جلگه غربی و روستاهای عرب نشین مناطق شمالی رود دجله و فرات را شامل میشوند.

سایر افراد جامعه عرب سنی تقریباً همه شهرنشین‌اند و در شهرهای کوچک و بزرگ استان‌های مرکزی و شمالی سکونت دارند. شمار قابل توجهی نیز در شهرهای جنوبی زندگی میکنند. سه استان نینوا، الانبار و صلاح‌الدین مراکز اصلی عرب‌های سنی نشین هستند.

کردها: سومین گروه عمده جمعیتی عراق هستند. کردها بین ۱۵ - ۲۰ درصد از جمعیت عراق را تشکیل میدهند و در مناطق شمالی و شمال شرقی عراق، و در استانهای سلیمانیه، اربیل، دهوک و کرکوک ساکن هستند. همچنین گستره منطقه‌ای از اطراف کرکوک و امتداد آن به سمت شرق تا خانقین، کردهای فیلی^۱ زندگی میکنند که شیعه مذهب هستند. اصولاً پیوند و همبستگی کردها، قبیلگی است. قبایلی چون هرکی، سورچی و زیزاری توانسته‌اند هنوز هم پیوستگی بدوی سنتی خود را حفظ کنند. این پیوستگی بعد از فروپاشی عراق، به منظور کسب حداکثر امتیازات سیاسی به ویژه در زمینه خودمختاری، عمیق‌تر و وسیع‌تر شده است. به طوری که حتی گروه‌های سیاسی کرد که با هم در تضاد بودند، دست به اتحاد و همکاری زدند.

امروزه کردهای عراق دومین گروه عمده این کشور پس از شیعیان هستند آنها از هر نظر از سایر مناطق عراق جدا هستند و ایجاد پیوند ملی و شکل‌گیری یک ملیت واحد را در این کشور غیر ممکن ساخته‌اند.

ترکمنها مسیحیان یهودیها یزیدیّه (ایزدیان) صائزیه (مندایی) دیگر گروه‌های معروف عراقی هستند

^۱ کردهای فیلی گروهی از کردهای عمدتاً شیعه مذهب هستند که اکثراً در مناطق مرزی با ایران در استانهای خانقین و مندلی ساکن هستند. آنها از اقوام لر ایرانی محسوب می‌شوند که در دوره زندیه به این مناطق مهاجرت کردند. این گروه در طی دهه ۷۰ و ۸۰ میلادی به شدت از سوی حزب بعث و حکومت صدام سرکوب شدند و هزاران نفر از آنها آواره و تعداد زیادی نیز کشته شدند.

هویت، یکپارچگی و روحیه ملی در عراق

هویت ملی عبارت است از مجموعه خصایص و ارزش‌های مشترک یک ملت مستقل که افراد ملت نسبت به آنها خود آگاهی یافته‌اند و به واسطه آنها به یکدیگر احساس تعلق میکنند. هویت ملی باعث تمایز یک ملت از دیگران میشود و موجبات معرفی آن ملت را فراهم می‌آورد. دولتها پس از پیدایش، برای ادامه حیات خود به هماهنگی و همسویی افراد ملت نیاز دارند و تحقق این امر موکول به این است که دولت با تبلیغ ضرورت پیدایش یا اندیشه سیاسی خود، تابعیت مردم نواحی مختلف کشور را جلب کند و هویت ملی کشور را شکل دهد. هویت و روحیه ملی اساساً حالتی موقت است و کم و کیف آن تابع موقعیت خاص خواهد بود. روحیه ملی میتواند در میزان پشتیبانی مردم از سیاستهای دولت خویش مؤثر افتد و این عامل کمک زیادی به مشروعیت و ثبات سیاسی دولت کرده و در نهایت عامل عمده‌ای در ارزیابی قدرت ملی به شمار رود. در این میان بایستی به این نکته توجه داشت که برای تشکیل و بقای دولت مستقل یا کشور، نیروها و عواملی از قبیل موقعیت و وحدت سرزمینی، فرهنگ مشترک، تاریخ، زبان، دین و مذهب، قومیت و نژاد نقش بنیادین دارند.

عراق از جمله کشورهای جنوب غرب آسیا است که دارای شکل متنوع و وسیعی از چندگانگی هویتی فرهنگی و همزیستی اقوام و گروه‌های مذهبی مختلف است. جغرافیای سیاسی عراق شامل سه گروه قومی فرقه‌ای عمده شامل کردها در شمال کشور، اعراب سنی در نواحی غربی و شیعیان در جنوب این کشور میباشند. چندگانگی و تکثر قومی، مذهبی و فرهنگی و شکاف‌های مختلف باعث عدم شکل‌گیری هویت ملی واحد در عراق شده است.

دی و ..

تاریخ سیاسی عراق

عراق کشور نوپا و جدیدالتأسیسی است که بعد از جنگ جهانی اول با تجزیه امپراطوری عثمانی در جغرافیای سیاسی کره زمین موجودیت یافت

تاریخ سیاسی عراق را میتوان به چند دوره تقسیم کرد:

- تاریخ قبل از اسلام

عراقیها خود را میراث دار تمدنهای بزرگی از جمله سومریان آکدی‌ها، آشحوریها، بابلی‌ها و کلدانی‌ها میدانند که از هزاره چهارم قبل از میلاد در منطقه عراق کنونی دولت‌شهرهایی را ایجاد کرده بودند. بعد از آن این منطقه در حوزه حکومت هخامنشیان و یونانیان، اشکانیان و در نهایت ساسانیان بوده است.

• امپراتوریهای اسلامی

پس از ظهور اسلام در زمان خلیفه دوم، اعراب مسلمان حکومت ساسانی را از بین بردند و عراق جزئی از قلمرو اسلامی شد. بعد از فراگیر شدن اسلام در این ناحیه، با انتقال پایتخت قلمرو اسلام مدینه به کوفه در زمان امام علی علیه السلام، این منطقه مرکز دنیای اسلام شد. سپس عراق با عنوان سرزمین بین‌النهرین جزو خلافت اموی گشت. اما این سرزمین بخش عمده‌ای از قرن اول اسلام را در اغتشاش و ناامنی به علت درگیری امویان با شیعیان و عباسیان سپری کرد. به طوری که در سال ۶۶۰ ق. امام حسین در نزدیکی کربلا به شهادت رسید. به دنبال این واقعه مرکز قیام شیعیان به تحریک مختار در سال ۶۶۷ ق. نیز عراق بود. سرانجام در سال ۱۳۲ هجری قمری قدرت با فروپاشی امویان به دست عباسیان افتاد. این برهه از تاریخ عراق که عصر طلایی سیاسی و فرهنگی این سرزمین است به یمن کودتای ابومسلم و درایت وزیران ایرانی فراهم آمد.

با حمله مغول به ایران و سپس تصرف بغداد، حکومت عباسیان در سال ۶۵۶ پایان یافت. بعد از آن سرزمین عراق حکومت‌های مختلفی از جمله سلجوقیان، تیموریان و حکومت‌های محلی را تجربه کرد تا اینکه به صحنه درگیری و رقابت بین دو امپراتوری ایرانی و عثمانی تبدیل شد.

• امپراتوری عثمانی

قرن شانزدهم میلادی دوره‌ی جدیدی را در تاریخ عراق به ثبت رساند. فتح عراق به دست عثمانی‌ها به عنوان دستاورد جنگی مذهبی بود که در سال ۱۵۱۴ م بین سلطان سنی مذهب عثمانی از یک سو و شاه شیعه مذهب صفوی از سوی دیگر آغاز شد. به طوری که سرزمین فعلی عراق تا سال ۱۶۳۴ م که تحت حکومت دائمی عثمان درآمد، بین صفویان و عثمانی‌ها دست به دست میشد. قرن هفدهم، قرن اوج حکومت‌های محلی عراق و ضعف حکومت عثمانی‌ها بود. تا اینکه در اواخر قرن نوزدهم دوباره سلطه عثمانی‌ها بر عراق کامل شد. در این دوران با پافشاری ترکان عثمانی بر محوریت قوم ترک در سرزمین‌های زیر سلطه آنان از جمله عراق زمینه بیداری ناسیونالیسم عربی فراهم گردید. و با افول حکومت عثمانی و سپس شکست آنها در جنگ جهانی اول و فروپاشی حکومت، قیمومیت بریتانیا بر سرزمین عراق شکل گرفت و دولت انگلستان با به هم پیوستن سه استان بصره، بغداد و موصل، کشور جدید عراق را تأسیس کرد. و توانست سیطره خود را بر سراسر عراق و نیز سایر متصرفات عثمانی بگستراند. و عراق به صورت یک کشور و واحد سیاسی توسط حکومت استعماری بریتانیا تأسیس شد.

• دوران قیمومیت بریتانیا (۱۹۲۰ - ۱۹۳۲)

در زمان جنگ جهانی اول، کشور عراق که در آن زمان قسمتی از امپراطوری عثمانی بود، به اشغال انگلیس ها درآمد و در سال ۱۹۲۰ جامعه ملل رسماً عراق را تحت قیمومیت بریتانیای کبیر اعلام کرد. این مسئله بر مخالفت مردم علیه حضور انگلستان افزود. در همین راستا، قیام مردم عراق در سال ۱۹۲۰ م به رهبری روحانیان و عالمان بزرگ اسلامی آغاز شد و هدف آن بیرون راندن اشغالگران انگلیسی و ایجاد حکومتی مستقل، با رعایت موازین اسلامی بود که به نتیجه‌های نرسید با این هم سرانجام بعد از تحمل چند سال استعمار، با تلاش بسیار در سال ۱۹۳۲ به عنوان پادشاهی عراق اعلام استقلال کرد.

در طی این مدت انگلیس ها در راستای رسیدن و حفظ منافع خود اقدام به ایجاد حکومت سلطنتی، مجلس شورا، تدوین قانون اساسی به شیوه غربی و همچنین نظام دیوانی و اداری و ارتش نوین کردند. تسلط قومی اقلیت اعراب سنی هم مهمترین راهکار حکومت بریتانیا برای حفظ منافع این کشور در عراق بود، زیرا به درستی دریافته بود که حکومت اقلیت به سهولت تابع قیمومیت یا تحت الحمایگی بیگانگان قرار خواهد گرفت.

• دوران بی ثباتی (۱۹۳۲ - ۱۹۴۵)

پایان دوره قیمومیت بریتانیا، آغاز دوره‌های از مشکلات برای دولت جدید و رهبران آن را مشخص میکرد. بعد از عقب نشینی انگلیسی ها، دو گروه در عراق فعال شدند: در یکسو ملی گرایان عرب قرار داشتند و در سوی دیگر اصلاح طلبان اجتماعی، که تلاشهای خود را بر روی توسعه بروکراسی و ارتش متمرکز کردند و مشتاقانه به دنبال جلب حمایت قبایل و طوایف بودند تا از موقعیتشان در پایتخت پشتیبانی کنند. که سرانجام این تلاشها منجر به شورش های قومی و قبیله‌ای و کودتاهای نظامی گردید. تا اینکه این وضعیت مورد سؤاستفاده انگلیسیها واقع شده و عراق دوباره به اشغال نیروهای انگلیسی درآمد. این اشغال در زمان جنگ جهانی دوم و از سال ۱۹۴۱ شروع و تا سال ۱۹۴۶ ادامه یافت.

بنابراین در این دوران به خاطر این که کودتاهای زیادی در عراق اتفاق افتاد، آن را دوره بی ثباتی، گذار و یا کودتاهای بی در پی نامیده اند.

• دوران رژیم قدیمی (۱۹۴۶ - ۱۹۵۸)

پس از جنگ جهانی دوم و خروج انگلستان از عراق، حکومت پادشاهی عراق ظاهراً حیات سیاسی با ثباتی داشت اما در باطن این طور نبود. در این دوره مسأله فلسطین و نقش بریتانیا در ایجاد یک کشور برای یهودیان در سرزمینهای

اعراب و جنگ اعراب و اسرائیل و شکست اعراب، عاملی مهم در سیاست خارجی عراق بود و باعث رشد احساس ملیگرایی عربی در این کشور شد. در دهه ۱۹۵۰ م، ظهور نهضت‌های انقلابی در سایر کشورهای خاورمیانه، بازتابهای شدیدی را در داخل عراق به وجود آورد. بنابراین در این دوره وسعت بی‌نظمی‌ها، تظاهرات و شدت اعتراض‌ها بسیار بالا بود که در این بین نقش نظامیان بسیار زیاد بود. این شورش‌ها نهایتاً باعث کودتای نظامی توسط عبدالکریم قاسم و عبدالسلام عارف بر علیه دولت عراق گردید و سرانجام نظام پادشاهی را وازگون کرد و نظام جمهوری برپا شد و عصر جدیدی را در تاریخ عراق به وجود آورد.

● دوران آغاز انقلاب (۱۹۵۸ - ۱۹۶۳ عصر قاسم)

نظام سلطنتی عراق در ۱۹۵۸ م، به وسیله کودتایی که به رهبری عبدالکریم قاسم و عبدالسلام عارف انجام گرفت ساقط شد که با استقبال عمومی همراه بود. اقدام قاسم را باید اوج فرآیند اعتراض آمیز بر ضد بریتانیا و دستگاه وابسته به آن دانست. بدین لحاظ انقلاب ۱۹۵۸ م، سرآغاز تغییرات بسیار اساسی در جهت‌گیری‌های داخلی و خارجی گشت. در این دوره بین ملی‌گرایان و کمونیست‌ها رقابت بر سر قدرت شکل گرفت و به علت حمایت قاسم از کمونیست‌ها، آنها به عنوان قدرتمندترین حزب و نیروی با نفوذ در عراق مطرح شدند. اما به تدریج ملیگراها قدرت خود را احیاء نموده و با همکاری بعثی‌ها، توانستند با کودتایی حکومت قاسم را در سال ۱۹۶۳ م سرنگون سازند.

● دوران حاکمیت ملی‌گرایان (۱۹۶۳ - ۱۹۶۸)

پس از سرنگونی قاسم، بین حزب بعث و ملیگرایان عرب اختلاف افتاد و منجر به درگیری‌های خونین شد. ابتدا حزب بعث توانست قدرت را به دست بگیرد ولی به علت ایجاد اختلاف بین رهبران بعث، عارف از فرصت استفاده نموده و با انجام کودتایی بدون خونریزی توانست حکومت را به دست گیرد.

● دوران حاکمیت حزب بعث (۱۹۶۸ - ۲۰۰۳)

فعالیت حزب بعث در عراق، در اواخر دهه ۱۹۴۰ م آغاز شد. در سال ۱۹۶۳ حزب بعث با مشارکت ملیون در عراق به قدرت رسید اما نتوانست بیش از چند ماه سرپا بماند. آنها در نهایت در هفدهم ژوئیه ۱۹۶۸ م به کودتایی دست زدند که منجر به قدرت رسیدن حزب بعث و کنار گذاشتن ملیگراها از قدرت شد. در این حکومت جدید، نظامیان دارای اکثریت بودند و تکریتیها، به حاکمیت رسیدند مبانی نظری این حزب بر ملیگرایی عربی، نوسازی اقتصادی و سوسیالیسم استوار بود. با برکناری حسن البکر نخستین رئیس‌جمهور دوره حاکمیت حزب بعث، صدام حسین جانشین وی شد. روی کار آمدن وی در عراق، همزمان با وقوع انقلاب اسلامی در ایران بود. صدام حسین که آخرین

حاکم نظامی این کشور بود که هشت سال (۱۹۸۰ - ۱۹۸۸) جنگِ پر هزینه و بی نتیجه بر سر قلمرو سرزمینی را بر ایران تحمیل کرد. در اواخر دهه ۸۰ عملیات سرکوبی کرد ها معروف به انفال در مناطق شمالی عراق به اجرا درآمد که به قتل و کشتار دهها هزار نفر از کردها انجامید که از جمله آن میتوان به بمباران شیمیایی شهر حلبچه اشاره نمود. در آگوست ۱۹۹۰ عراق به کویت حمله کرد که توسط نیروهای ائتلاف سازمان ملل با رهبری آمریکایی ها در سال ۱۹۹۱، بیرون رانده شد. به دنبال این تهاجم، کشور عراق با تحریم های اقتصادی روبرو شد و منطقه کردستان منطقه پرواز ممنوع اعلام شد. پس از آزادی کویت شورای امنیت سازمان ملل، عراق را به تحویل تمامی سلاهی های کشتار

جمعی و موشکهای دوربرد و اجازه بازدید بازرسان سازمان ملل ملزم نمود. اما به بهانه مخالفت عراق با مصوبات (شورای امنیت سازمان ملل) UNSC در طی مدت بیش از ۱۲ سال منجر به حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳ م (۱۳۸۲) و سرگونی رژیم صدام حسین شد. صدام حسین پس از محاکمه در دادگاه عالی عراق به جرم جنایات بر علیه مردم عراق به اعدام محکوم شد که دردی ماه ۱۳۸۵ در بغداد به دار آویخته شد. پس از آن نیز نیروهای ائتلاف به این بهانه که شالوده کشور را به حال اول خود برگردانند و شرایط برگزاری انتخابات آزاد را فراهم سازند و همزمان با آن شورشهای بزرگ را سرکوب نمایند در عراق ماندند.

• دوران بعد از فروپاشی حزب بعث (۲۰۰۳ به بعد)

ائتلاف موقت که به طور موقتی عراق را پس از حمله آمریکا رهبری میکرد، تمام قدرت حکومتی را در ۲۰۰۴ به حکومت موقت عراق، که بر اساس قوانین اجرایی انتقالی (TAL) مربوط به عراق شکل گرفته بود، واگذار کرد. حکومت موقت انتخابات تعیین ۲۷۵ نفر از اعضای مجمع ملی انتقالی (TNA) را در سال ۲۰۰۵ برگزار کرد. از سوی مجمع ملی عراق کمیته ای مسهول تهیه پیش نویس قانون اساسی دائمی کشور عراق شد. این مجمع در ۱۵ اکتبر سال ۲۰۰۵ قانون اساسی دائم عراق را به فراندوم گذاشته و تصویب کرد. انتخاباتی بر اساس قانون اساسی جدید برای تعیین ۲۷۵ نفر نمایندگان شورا (COR) در اواخر سال ۲۰۰۵ برگزار شد. و با تصویب نمایندگان مجلس در سال ۲۰۰۶ دولت عراق تشکیل شد و دولت پایدار و دائمی جای دولت موقت را گرفت. و حاکمیت اکثریت شیعیان در قالب دولت مرکزی در طی سه دوره انتخابات پارلمانی برقرار شد.

• داعش

داعش در سال ۲۰۱۴ بخش بزرگی از عراق را به تصرف درآورد و خسارات زیان باری را به جا گذاشت تا اینکه به وسیله نیروهای عراقی به ویژه حشد الشعبی و کمک سپاه قدس ایران توانست در سال ۲۰۱۷ حومت داعش را از بین ببرد

آشنایی با قانون اساسی عراق

قانون اساسی جدید و دائم عراق در ۱۵ اکتبر ۲۰۰۵ به همه پرسى گذاشته شد و با رأی ۷۸ درصد موافق به تصویب رسید. بر اساس این قانون جمهوری عراق کشوری مستقل و دارای حاکمیت است که نظام حکومتی آن جمهوری پارلمانی دموکراتیک و فدرال^۱ است. و مبتنی بر اصل تفکیک وظایف قوای سه گانه است. قوه مجریه و قوه مقننه و قوه قضائیه ارکان حکومت عراق را تشکیل می‌دهند. قوه مقننه شامل مجمع ملی و شورای منطقی‌های و استانی است. مجمع ملی از نمایندگان تمام ملت عراق تشکیل می‌شود و هر عضو نماینده ۱۰۰ هزار نفر است پارلمان در عراق نماد آشکار نظام دموکراتیک محسوب می‌شود. و تصویب کلیه قوانین و نظارت بر اجرای آن در دولت بر عهده پارلمان است. بر اساس قانون اعضای پارلمان با انتخاب به صورت مستقیم از سوی مردم تعیین می‌شوند و پارلمان نیز شورای ریاست جمهوری، متشکل از رئیس جمهور و دو معاونش را انتخاب می‌کند. رئیس جمهور نیز نخست وزیر را مسئول تشکیل کابینه می‌کند به دلیل تنوع قومی و مذهبی و مشارکت نمایندگان همه گروه‌ها در پارلمان، پست‌های سیاسی حکومت و هیأت دولت بین احزاب و گروه‌های مختلف متناسب با میزان تعداد کرسی‌هایی که در پارلمان دارند تقسیم می‌شوند. در عراق بر اساس توافق نا نوشته نخست وزیر شیعه رئیس جمهور کرد و رئیس مجلس سنی مذهب است. در این قانون، اسلام به عنوان دین رسمی و یکی از منابع قانونگذاری است و زبان عربی و کردی به عنوان زبانهای رسمی کشور محسوب شده است. عراق کشوری دارای اقوام، ادیان و مذاهب مختلف است و بخشی از جهان اسلام به شمار می‌رود و ملت عرب آن بخشی از امت عربی هستند

^۱ به معنای اتحاد یا قرارداد یا توافق و پیمان، یک مفهوم سیاسی است که در آن گروهی از واحدها (ایالات، استان‌ها، کشورها و...) به یکدیگر متعهد شده‌اند و به نمایندگی از آنها یک حکومت مرکزی وجود دارد.